

A kotnyeles állam

Sűrű fejszóvadások közepette olvasom Konok Péter vélemény-cikkét a HVG október 22-i számában. Azt fejtegeti, hogy „az állam nem válogathat kedvére az ideológiai (vagy éppen vallási) supermarket polcain”. Az állam szerinte „alapvetően funkció, illetve e funkció intézményrendszere”, és a különféle meggyőződésű állampolgárok egyikéét sem vallhatja exkluzív módon. „...afféle vezérfonalként vállalhat bizonyos értékeket, de ezek nem lehetnek kizárólagosak”. Mert „ahol létezik egyedül üdvözítő állami ideológia, ott a társadalom széles rétegei óhatatlanul ellenséggé válnak”.

Az utóbb említett, a kizárólagosságot elítélő elvekkel egyet lehet érteni. De a gyakorlati megvalósítás nem egyszerű. Az állam funkciójáról vallott nézetek homlokegyenest eltérőek. A klasszikus liberális ideológia az államot az „éjjeliőr” szerepében szeretné látni, mely csak minimális funkciókat lát el: védelem, jog- és közbiztonság, tulajdonosi jogok, makroökonómiai irányítás, közegészségügy. Társadalompolitikája a „szegénypolitikára” szűkül. Ezzel szemben a „klasszikus” szociáldemokrácia állama „gondoskodó”, a társadalombiztosítást kötelezővé teszi, az egészségügyet és az oktatást pedig „közjavak” előállítóinak tekinti, és a jóléti közgazdaságtan értelmében a közjavak előállítását mindaddig támogatni kell, amíg azok kínálata az optimális szintet el nem éri. (Az egyszerűség kedvéért az állam gazdasági szerepéről ne ejtsünk most szót, témánkat szűkítsük a társadalom- és kultúrpolitikára; a gazdaságpolitikát illetően is hasonló véleményeltérések vannak az állam szerepét illetően.)

A magyar kormánynak markáns családpolitikája van. A liberálisok ezt a magánügyekbe való beavatkozásnak tekintik, a kormányoldal és támogatói nemzetmentő intézkedéseknek. A kormányban nincs igénye egyes szubkultúrák ízlését kiszolgáló produkciók támogatására, az ellenzék úgy véli, hogy az állami támogatások minden irányzatot megilletnek, „értékfüggetleneknek” kell lenniük. Nem vonatkoztathatunk el attól, hogy a kormányok mögött szavazói többség áll (még ha az csak relatív többség is), és a kormányokat politikai pártok alkotják. Márpedig a politikai pártok nem értéksemleges képződmények. A választói akarat azért juttatja őket hatalomra, hogy a választók értékei és érdekei mentén politizáljanak. Hogy említsek egy szemléletes példát: amikor Margaret Thatcher 1979-ben brit miniszterelnök lett, nem csak a munkáspárti, de a korábbi konzervatív társadalompolitikát is az „eltartottság kultúrájának” (dependency culture) nevezte. Kormányzása során a gazdaságban és a társadalomban olyan markáns fordulatot vitt végbe, mely a klasszikus konzervatív elvek talaján állott a jóléti állam ideológiájával szemben. De senkinek sem jutott eszébe, hogy a Thatcher-kormányt antidemokratikusnak nevezze és a baloldali értékeket kérje számon rajta.

Vita kérdése lehet, hogy melyek azok a területek, ahol az államnak „laikusnak” kell lennie. A szekularizáció (állam és vallás szétválasztása) az egyik olyan elv, amely az újkori Európát naggyá tette. Azt jelentené ez, hogy a kormány ne támogassa az egyházi oktatási intézményeket? Érdemes lenne megvizsgálni, hogy amikor Nyugat-Európában kereszténydemokrata kormányok vannak hatalmon, mit tesznek e téren. És mit jelent a fent

említett általános elv a kultúrában? Egy konzervatív kormánynak kötelessége lenne olyan, mondjuk színházi előadásokat is támogatni, melyek az őt hatalomra segítő választópolgárok ízlésével mereven szemben állnak, megbotránkoztatják őket? Az ilyen tevékenységek éljenek meg a piacról – ha van irántuk kellő kereslet. Vagy az oktatáspolitikája legyen „semleges”, és a mindenkori kormány csak a finanszírozás a feladata?

Én úgy gondolom, hogy nem lehet eltekinteni attól, hogy milyen társadalmi és politikai erők juttatnak hatalomra egy kormányt, és hogy e bázisnak mik az érdekei és értékei. Nem lehet megtiltani, hogy az oktatásban és a kultúrpolitikában, de általában a társadalompolitikában ezeket az értékeket és érdekeket favorizálja. De az is nyilvánvaló, hogy nem törekedhet ezen értékek kizárólagosságára és nem diszkriminálhatja a politikai kisebbség (helyesebben ellenzék) értékeit és érdekeit. A gyakorlati politizálásban ehhez egy praktikus elv követése szolgálhat útmutatóul. A kormány nem tilthat be kulturális produkciókat vagy oktatási formákat csupán azért, mert azok nem az ő és választói értékeit és ízlését képviselik, de különben törvényesek. De miért kellene ezeket támogatnia? A rá szavazó tömegek egyúttal azzal is megbízták, hogy a közpénzeket a belátása szerint használja fel, ossza szét. Nem várható el, hogy ne éljen kormányzati lehetőségeivel, és ne azt a kultúrpolitikát és oktatási politikát támogassa, amely ideológiai céljait és elveit szolgálja. Ez a kormányt hatalomra juttató választói érdekből logikusan következik. És hogy mit tehet ezzel szemben az ellenzék? Győzze meg a társadalmat a maga igazáról, állítsa a többséget a maga értékei mellé, és váltsa le a kormányt.

Bp, 2020. okt. 27.

Kiss Károly

(Írásomat sem a Válasz online, sem a Magyar Nemzet nem volt hajlandó közölni)